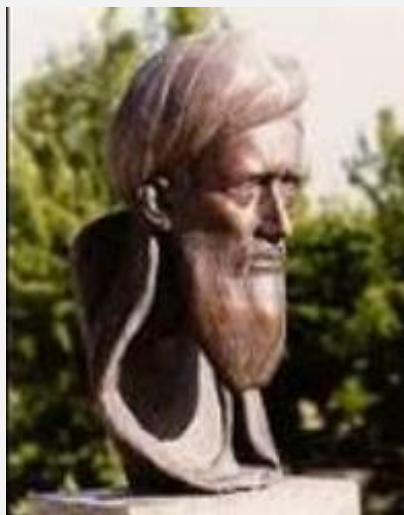

بررسی اخلاق فضیلت در آرای ابوحامد غزالی و توماس آکویناس

«مقایسه آرای اخلاقی ابوحامد غزالی و توماس آکویناس» عنوان پژوهشی است که در گروه اخلاق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، توسط زهره سادات ناجی در حال انجام است.

171#؛مقایسه آرای اخلاقی ابوحامد غزالی و توماس آکویناس؛ عنوان پژوهشی است که در گروه اخلاق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، توسط زهره سادات ناجی در حال انجام است.

زهره سادات ناجی، عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با اشاره به این که یکی از دغدغه‌هایی که در تمام فراز و نشیب‌های زندگی بشر وجود داشته، دستیابی به روشی برای حل معضلات اخلاقی فردی و اجتماعی است، اظهار کرد: این تلاش معطوف به رسیدن به روشی است که نه برای ملیت و دین خاص، بلکه برای تمام افراد و صرف نظر از سایر تعلقات و گرایش‌های آن‌ها، در تمام دوران‌ها کارآمد باشد.

ناجی با اشاره به قدمت نظریه اخلاق فضیلت، گفت: این نظریه برای اولین بار به شکل نظام‌مند در آثار ارسطو مطرح شده و بر نظام‌های فلسفه اخلاق بعد از او تأثیرگذار بوده است. این نظریه در شروع دوره مدرن و با ظهور مکاتب مختلف، تا حدودی مورد کم‌توجهی قرار گرفت، اما در آغاز قرن بیستم، اخلاق فضیلت مسیحی، که در غرب عمدتاً به وسیله سنت تومیستی معرفی می‌شد، به دلایلی مورد اقبال واقع شد.

وی اهتمام به واکاوی این نظریه توسط فیلسوفان اخلاق معاصر را حاکی از تأثیرگذاری و اهمیت آن در کارگشایی در حوزه اخلاق عملی دانست و افزود: در حوزه اسلامی نیز، اخلاق به عنوان شاخه‌ای از علوم انسانی مورد توجه متفکران بوده و علاوه بر اتکاء بر فرهنگ قرآن و تعالیم پیامبر(ص)، از میراث فکری پیشینیان و به خصوص اندیشه فلسفی یونان، در سبک و اسلوب تدوین آثار اخلاقی بهره برده‌اند.

غزالی گر چه مبدع اخلاق فضیلت‌مدار در حوزه اسلامی نبوده، اما نگاه خاص او در این باب بر افرادی چون سهروردی، بابا افضل کاشانی، فیض کاشانی و ... تأثیر گذار بوده و آثارش مورد استناد فخر رازی و ملاصدرا قرار گرفته است

استادیار گروه کلام دانشگاه قرآن و حدیث ادامه داد: اندیشمندان مسلمان به تبع این تأثیرپذیری، برخوردی طبیعیانه با علم اخلاق داشته و در کتب اخلاقی خود، شیوه‌های درمان بیماری‌های نفسانی را مطرح کرده‌اند؛ که اولین نمونه‌های آن را در آثار کندی می‌توان یافت. علاوه بر کندی، چنین نگاهی را در آثار رازی، فارابی، عامری و ابن‌مسکویه نیز می‌توان یافت.

وی با اشاره به این که غزالی نیز از چنین تفکری بی‌بهره نبوده است، عنوان کرد: غزالی گر چه مبدع اخلاق فضیلت‌مدار در حوزه اسلامی نبوده، اما نگاه خاص او در این باب بر افرادی چون سهروردی، بابا افضل کاشانی، فیض کاشانی و ... تأثیر گذار بوده و آثارش مورد استناد فخر رازی و ملاصدرا قرار گرفته است.

این محقق و پژوهشگر با بیان این که مقایسه متفکرانی از دنیای اسلام و مغرب زمین درباره این موضوع می‌تواند منجر به کاربردی کردن این نظریه در مقیاسی وسیع شود، اظهار کرد: در همین راستا و با توجه به نقش آکویناس در جهان مسیحی و نقش غزالی در جهان اسلام، به ویژه در حوزه اندیشه اخلاقی، و همچنین با هدف راهگشایی برای شکل گرفتن درکی عمیق از تحولات اندیشه اخلاقی در دنیای معاصر اسلامی و مسیحی، پژوهشی در گروه اخلاق پژوهشگاه علوم و کلام پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی با عنوان 171#؛مقایسه آرای اخلاقی ابوحامد غزالی و توماس آکویناس؛ تعریف و تصویب شده است.

این تحقیق، در مرحله نهایی می‌تواند پیشنهادی جهت نظریه‌ای اخلاقی باشد که ضمن کارآمد بودن در حوزه عمل، کمترین ایرادها را متوجه خود ساخته و در حوزه آموزش و پرورش و تعلیم و تربیت، به خصوص در مورد کودکان و همین طور اخلاق حرفه‌ای، در هر مؤسسه‌ای به کار گرفته شود

ناجی عنوان کرد: در این مقایسه مشخص خواهد شد که اگر چه این متفکران معتقد به مبانی دینی هستند، اما در اندیشه غزالی، نقش دین در کمک به شناخت فضایل پررنگتر است و با همین قیاس، با وجود این که قائل به بهره‌گیری از عقل طبیعی در شناخت فضایل است، اما تأکید آکویناس بر آن، در توانایی کشف قانون طبیعی، بیشتر است و با وجود این که غزالی و آکویناس به لزوم بهره‌گیری معقول از نعمات و لذا ید مادی معتقدند، اما نهایت سعادت را مشاهده ذات الهی در آخرت می‌دانند؛ که البته بی‌عنایت و مدد خداوند دست نیافتنی است.

استادیار گروه کلام دانشگاه قرآن و حدیث با اشاره به این مطلب که در بُعد اکتساب فضایل نیز برخی روش‌های مشابه توسط این افراد معرفی شده است، بیان کرد: آنچه به نظر می‌رسد که غزالی را ممتاز و متمایز می‌سازد، توجه به اختلاف سطح افراد در کسب فضایل است. علاوه بر این اگر چه هر دو فرد به «نیت؛ انجام فعل اهمیت می‌دهند و درباره آن سخن می‌گویند، اما در نظر آکویناس، و به تبع او در تعالیم مسیحیت، نقش نیت بد بیش از آن است که در فلسفه اخلاق غزالی می‌یابیم.

وی خاطرنشان کرد: این مقایسه در نهایت منجر به پیشنهاد اخلاق فضیلت به عنوان نظامی اخلاقی می‌شود که امکان به کارگیری آن در بین پیروان شریعت اسلام و مسیحیت وجود دارد، چرا که همانند تعالیم ادیان آسمانی، این نظریه بیش از آن که به خود عمل بپردازد، به موقعیت‌هایی که فعل در آن شکل می‌گیرد، و همین طور به فاعل، به عنوان کسی که در موقعیت‌های مختلف دست به انتخاب می‌زند، بها می‌دهد.

ناجی افزود: این تحقیق، در مرحله نهایی می‌تواند پیشنهادی جهت نظریه‌ای اخلاقی باشد که ضمن کارآمد بودن در حوزه عمل، کمترین ایرادها را متوجه خود ساخته و در حوزه آموزش و پرورش و تعلیم و تربیت، به خصوص در مورد کودکان و همین طور اخلاق حرفه‌ای، در هر مؤسسه‌ای به کار گرفته شود.